

6 Champignons en opengrondstuinbouw

Kernpunten

- Geringe afname aantal champignonbedrijven, forse areaaluitbreiding.
- Rentabiliteit champignonbedrijven daalt 5%.
- Prijzen sla, sluitkool, spruitkool en witlof zwaar onder druk.
- Inkomen opengrondsgroentebedrijven daalt fors.
- Productie peren fors lager dan 2007, appel iets lager.
- Inkomen fruitbedrijf stijgt licht.
- Prijzen lelie en hyacint hard onderuit.
- Inkomens bloembollenteelers richting nulpunt.
- Areaal boomkwekerij blijft toenemen.
- Inkomen boomkwekerij daalt licht.

6.1 Actuele ontwikkelingen 2008

Deze paragraaf bevat een verkenning van de rentabiliteits- en inkomensontwikkelingen van de champignonteelt en de volgende tuinbouwsectoren: opengrondsgroenteteelt, bloembollenteelt, fruitteelt en boomteelt. Aangezien een groot gedeelte van de afzet en daarmee de prijsvorming van de producten van de opengrondstuinbouw nog moet plaatsvinden, is deze verkenning meer kwalitatief van aard. De uitkomsten zijn hierdoor omgeven met een grote onzekerheidsmarge. Per sector zijn de belangrijkste ontwikkelingen beschreven en de consequenties daarvan voor de opbrengsten-kostenverhouding en het inkomen uit bedrijf bepaald.

6.1.1 Champignonbedrijven

Structuur

Het aantal bedrijven met champignons daalde in 2008 met een kleine 4% tot 234 (tabel 6.1). Hiermee is de afname van het aantal bedrijven met champignons in jaren niet zo klein geweest. Mede door de vraag naar champignons van de verwerkende industrie in 2007 is er in de sector een uitbreiding van het areaal van bestaande en ook van nieuwe bedrijven. De voorlopige cijfers geven aan

dat het areaal met een kleine 10% zal stijgen waarmee de gemiddelde bedrijfs-grootte met bijna 14% toeneemt. Van het totale areaal champignons in 2008 is naar verwachting 52% machinaal geoogst.

Tabel 6.1		Ontwikkelingen in de champignonteelt in Nederland				
	2000	2005	2007	2008	Mutatie (%)	
Aantal champignonbedrijven	516	315	243	234	-3,7	
Oppervlakte champignonteelt (ha)	95,0	77,0	70,4	77,2	+9,6	
Teeltoppervlakte (m ²) per bedrijf	1.842	2.443	2.896	3.297	+13,9	
Bron: CBS-Landbouwteelt, gegevens 2008 zijn voorlopig.						

Productie

De grootste bedreigingen voor de producenten van champignons zijn schimmelziekten. In 2008 waren er vooral problemen met groene schimmels. Dit beïnvloedde de productie en de kwaliteit negatief. De productie verminderde tevens door opgelegde aanvoerreductie van verwerkers aan telers. Het werken met een korter teeltschema (van 6 naar 5 weken voor de versmarkt en naar 4 weken voor de machinale oogst) wordt steeds meer gemeengoed. Dit heeft de gemiddelde productie per vierkante meter wel positief beïnvloed. Door de productieuitbreiding in 2008 en de uitbreidingen die gepland staan voor 2009 zijn de verwachtingen voor de prijsvorming somber. De hoop is dat de door de sector gezamenlijk op te zetten reclamecampagne de consumptie in Europa zal doen stijgen. Wellicht hebben nieuwe marketingideeën met vooral gezondheid als invalshoek een positief effect.

Prijzen

De prijzen voor verse champignons waren tot en met oktober van dit jaar iets lager dan in 2007 (-1%). De verwachting is dat de laatste maanden van het jaar de prijzen verder zullen dalen, onder druk van de verwachte productietoename, waardoor de middenprijs vermoedelijk 2% zal afnemen. Voor de verse champignons begon het jaar positief met hogere prijzen dan in 2007, maar gaandeweg het jaar, met uitzondering van enkele maanden in het najaar, zakte de prijs onder het niveau van vorig jaar. De prijzen voor industriechampignons waren aan het begin van het jaar gunstig. In de loop van het jaar bleken de voorraden van de verwerkers toch weer op te lopen. Telers zonder leveringscontract waren

hiervan de dupe. De prijzen bij champignons voor de verwerkende industrie zijn in 2008 gelijk aan vorig jaar.

Export

De export van verse champignons is tot en met september met ongeveer een half procent gestegen ten opzichte van vorig jaar. In totaal werd bijna 53.000 ton champignons geëxporteerd. De koersverschillen op de belangrijkste exportmarkt, het Verenigd Koninkrijk, hielden de gemoederen het afgelopen jaar bezig. Door de lage koers van het Britse pond was het immers voor Engelse bedrijven relatief duur om champignons te importeren. Echter, de sterke koers van de Zloty belemmerde de export vanuit Polen. Hierdoor steeg de export van Nederland licht. Wel geven exporteurs aan dat zij voor de prijsvorming duidelijk last van het koersverschil hebben. Op de voor Nederland belangrijke exportmarkt Duitsland daalde de export 7,5%. Met name Polen is hier de grote concurrent. Deze daling kon worden opgevangen door groei op de Franse markt (ruim 9%). Verder nam de export naar Noorwegen en Denemarken sterk toe, terwijl de afzet naar Zweden met een kwart afnam.

Kosten

De meeste kosten voor telers van champignons laten in 2008 een stijging zien. Met name de prijzen van grondstoffen voor het bereiden van compost zijn hoger dan vorig jaar. Zo moest stro in sommige gevallen van ver weg worden aangevoerd, wat de prijs van het teeltmedium deed toenemen. Ook de kosten van meststoffen, zoals paarden- en pluimveemest, zijn sterk gestegen. Dit heeft in contracten geleid tot iets lagere afzetkosten van de meststof champost richting met name akkerbouwers. De prijzen liggen eind 2008 10 tot 11 euro/ton champost. Verder nemen de kosten voor energie, ondanks beperkende maatregelen, toe. De rentekosten zijn daarentegen lager dan vorig jaar. Voor wat betreft de verkrijgbaarheid van veen voorzien de composteerbedrijven de komende jaren geen probleem. Per saldo stegen de kosten met 3%.

Resultaat en inkomen

De gemiddelde opbrengsten van de champignonbedrijven nemen in 2008 verder toe (tabel 6.2). Deze stijging is veroorzaakt door de toename van de bedrijfs grootte. De lichte daling van de prijzen temperde de opbrengsten enigszins. De productie per m² is licht gedaald. Omdat de kosten sterker toenemen dan de opbrengsten, daalt de rentabiliteit voor het gemiddelde bedrijf met 5 procentpunten tot 95. Plukbedrijven zitten hier enkele procent punten onder,

terwijl snijbedrijven net iets boven het gemiddelde uitkomen. Dit verschil komt met name door verschil in opbrengstprijzen. Het inkomen uit bedrijf nam gemiddeld met 36.000 euro af tot 59.000 euro. Het geraamde inkomen per onbetaalde aje bedraagt 28.000 euro.

Tabel 6.2	Resultaten en inkomens van champignonbedrijven, gemiddeld per bedrijf per jaar (bedragen x 1.000 euro)		
	2006	2007	2008 (r)
Aantal bedrijven	258	224	207
Beteelde oppervlakte	1,77	2,30	2,40
Aantal onbetaalde aje	1,99	2,07	2,10
<i>Opbrengsten</i>	600	770	799
Betaalde kosten en afschrijvingen	537	673	738
Inkomen uit bedrijf	63	95	59
<i>Idem per onbetaalde aje</i>	32	46	28
Opbrengst per 100 € kosten	94	100	95
Bron: Informatienet.			

6.1.2 Opengrondsgrontebedrijven

Structuur

Volgens de voorlopige cijfers van de CBS-Landbouwtelling daalt het aantal opengrondsgrontebedrijven in 2008 met 1,5% tot 1.040 bedrijven (tabel 6.3). Deze bedrijven produceren hoofdzakelijk voor de Nederlandse versmarkt en telen intensieve gewassen zoals aardbeien, asperges, diverse koolsoorten, prei, sla en witlof. Het areaal opengrondsgronten is in 2008 licht gestegen met 1,8% tot 24.860 ha. Hiervan is 58% in handen van de gespecialiseerde opengrondsgrontebedrijven. Opmerkelijk is de forse uitbreiding bij broccoli, sla en vooral witlof. Bij sla en witlof heeft dit geleid tot een overaanbod en lagere prijzen.

Opbrengsten en kosten

Het teeltseizoen 2008 werd gekenmerkt door een koude en verlate start in het voorjaar, een regenachtige doch groeizame zomer en een relatief warm najaar. Over het algemeen waren er weinig problemen met ziekten en plagen en kon een hoge en kwalitatief goede productie worden behaald.

Bij *aardbeien* was sprake van een rustige en gelijkmatige groei en een redelijk tot goed prijsniveau. Door het koude voorjaar werden minder kilo's geplukt dan vorig jaar en door het warme en vochtige weer in juni waren er problemen met vruchtrot. De productie per hectare was gemiddeld 5% lager dan in 2007, maar dit werd ruimschoots gecompenseerd door de 10% hogere prijs.

Tabel 6.3		Ontwikkeling areaal (ha) en aantal opengrondsgroentebedrijven				
	2000	2005	2007	2008	Mutatie (%)	
Bedrijven met opengrondsgroenten	5.010	3.380	3.160	3.050	-3,5	
w.v. opengrondsgroentebedrijven	1.460	1.080	1.050	1.040	-1,5	
Idem, in % van totaal	29	32	33	34		
Areaal						
Opengrondsgroenten a)	20.050	19.230	24.420	24.860	+1,8	
w.v. aardbei	1.750	2.300	2.960	2.930	-1,3	
asperge	2.080	2.330	2.380	2.480	+3,9	
bloemkool	2.160	2.390	2.630	2.540	-3,5	
broccoli	850	1.310	1.590	1.730	+9,1	
prei	3.180	2.730	3.060	3.010	-1,6	
sla	1.090	1.300	1.920	2.080	+8,2	
sluitkool	2.540	2.470	2.860	3.060	+7,0	
spruitkool	4.830	3.100	3.350	3.240	-3,3	
witloftrek b)	3.090	2.130	1.680	2.110	+25,8	
Areaal groenten op gesp. bedrijven	9.580	10.610	14.490	14.390	-0,7	
Idem, in % van totaal	48	55	59	58		
a) Met ingang van 2006 worden alle akkerbouwmatige groenten tot de akkerbouw gerekend (zie tabel 4.1); b) De oppervlakte witlofwortelen geteeld in het vorige teeltseizoen, waarvan in het huidige seizoen witlof wordt getrokken. Bron: CBS-Landbouwtelling, gegevens 2007 zijn voorlopig.						

De productie van *asperge* kwam door het koude voorjaar twee tot drie weken later op gang dan normaal. Bovendien was deze aan de lage kant, doordat het gewas in 2007 te weinig reserves heeft kunnen opbouwen. De productie per hectare viel 3% lager uit dan vorig jaar. Daarentegen was de prijsvorming goed met gemiddeld 6% hogere prijzen dan voorgaand seizoen.

Het wisselvallige weer zorgde bij *bloemkool* voor een onregelmatige aanvoer met als gevolg een grillig prijsverloop. De vroege bloemkool leverde een prima

prijs op, maar bij de zomer- en herfstteelten viel de oogst van diverse plantingen samen en zakte de prijs geheel in door het overaanbod op de markt. Telers proberen ondanks het risico op kwaliteitsverlies het product vast te houden in de hoop dat de prijs weer zal stijgen, maar daar ziet het voorlopig niet naar uit. Toch is de gemiddelde prijs in 2008 naar verwachting 7% hoger dan in 2007. De stand van het gewas en de productkwaliteit waren over het algemeen goed. In vergelijking met vorig jaar is de productie per hectare weliswaar 4% lager, maar toen was er ook sprake van een superoogst.

Voor *broccoli* was 2008 een redelijk stabiel jaar. Het gewas groeide goed en ondanks een hoge ziektedruk waren er weinig problemen met ziekten en plagen. De productie per hectare was vergelijkbaar met vorig jaar. Ondanks de wederom forse uitbreiding van het areaal was de prijsvorming goed, met uitzondering van de slechte prijzen in juli en begin augustus.

De vroege plantingen van *ijsbergsla* maakten door het gunstige weer in april een inhaalslag in de groei, resulterend in grote bollen en goede prijzen. Door regenachtig weer was de prijs in de zomermaanden onder de maat, maar herstelde zich aan het eind van het seizoen weer enigszins. Over het gehele seizoen lag de prijs 8% lager dan in 2007. De productie per hectare was goed en slechts 2% lager dan vorig jaar.

De vroege *zomerprei* leverde door het slechte weer niet al te veel kilo's op en was ook van een mindere kwaliteit. De prijs was echter goed, zeker van de aller-vroegste prei. Verder in het seizoen kwam de prei prima op gewicht en leverden ziekten en plagen nauwelijks nog problemen op. De gemiddelde productie per hectare is in 2008 tot nog toe 5% lager dan in 2007. Door het grote areaal en gebruik van hybride rassen met een hoge opbrengst is er nu veel aanbod, terwijl de marktvraag naar prei achterblijft. Hierdoor is de gemiddelde prijs onverminderd laag en ligt op hetzelfde niveau als in 2007.

De voorraad *witlofwortelen* in 2008 was relatief groot door de goede oogst in het voorgaande jaar met als gevolg een forse uitbreiding van de witloftrek met ruim 25%. Ook dit jaar is sprake van een goede groei van de witlofwortels op het veld, waardoor opnieuw veel voorraad dreigt te ontstaan. De productie per hectare witloftrek is prima en 2% hoger dan in 2007. Ook de kwaliteit en houdbaarheid van de witlof is goed. Al met al is het dan ook niet verwonderlijk dat de prijs in 2008 een nieuw dieptepunt heeft bereikt en gemiddeld 26% lager ligt dan in 2007. Er is sprake van een structurele malaise in de prijsvorming.

Het seizoen van de wintergroenten is op het moment van deze raming net op gang gekomen. Een gedegen inschatting is daardoor nog niet mogelijk.

Bij *spruitkool* is de gewasstand goed door het groeizame en regenachtige weer in de zomer. Ziekten en plagen vormden geen probleem en de kwaliteit is prima. De productie per hectare is bovengemiddeld goed en tot nog toe minimaal vergelijkbaar met 2007. De prijsvorming aan het begin van het oogstseizoen was even veelbelovend, maar ging daarna flink onderuit. De prijs tot nu noteert 15% lager dan in vorig jaar.

Ook bij *sluitkool* (onder andere rode en witte kool) zorgt het groeizame weer voor een goede opbrengst van een prima kwaliteit. Bij witte kool blijft de productie per hectare tot nog toe nauwelijks achter bij vorig jaar. Door het grote aanbod van zware kool staat de prijs van de grotere maten onder druk. In tegenstelling tot vorig jaar komt de export, en met name die naar Rusland, nog niet op gang. De prijs tot november is ongeveer 4% lager dan in vorig jaar.

Het algemene beeld van 2008 is dat het een matig jaar is voor de opengrondsgroenten. De productie per hectare was slechts 2% lager dan in 2007. De prijsvorming was echter beduidend slechter dan vorig jaar, naar schatting dalen de prijzen met 6%. Alleen aardbeien, asperges en bloemkool onttrekken zich in positieve zin aan dit algemene beeld met beduidend hogere prijzen dan in 2007.

Het gemiddelde kostenniveau per bedrijf stijgt in 2008 naar verwachting met 4%. Vooral de kosten voor arbeid en meststoffen zijn fors gestegen. Bij kunstmest is dat mede het gevolg van de hogere energieprijzen.

Resultaat en inkomen

Het jaar 2007 was evenals 2006 een goed jaar voor de opengrondsgroentebedrijven. De verwachtingen voor 2008 zijn echter minder rooskleuring (tabel 6.4). De bedrijven worden getroffen door een forse opbrengstdaling door een slechte prijsvorming en een behoorlijke kostenstijging van arbeid en meststoffen. De rentabiliteit voor 2008 wordt daarom geraamd tussen de 83 en 87%. Het inkomen uit bedrijf neemt ook fors af, tot gemiddeld ongeveer 13.000 euro per onbetaalde aje. Het inkomen van buiten het bedrijf ligt op ongeveer 15.000 tot 20.000 euro per bedrijf. Bij dit inkomen kunnen bedrijven geen besparingen realiseren.

Tabel 6.4	Resultaten en inkomens van opengrondsgroentebedrijven, gemiddeld per bedrijf per jaar (x 1.000 euro)		
	2006	2007	2008 (r)
Aantal bedrijven	900	850	850
Oppervlakte cultuurgrond	17,97	18,70	18,70
Aantal onbetaalde aje	1,77	1,66	1,66
<i>Opbrengsten</i>	388	384	354
Betaalde kosten en afschrijvingen	317	317	334
Inkomen uit bedrijf	72	67	21
<i>Idem per onbetaalde aje</i>	41	41	13
<i>Opbrengst per 100 € kosten</i>	96	96	85
Bron: Informatienet.			

6.1.3 Fruitbedrijven

Structuur

In 2008 waren er volgens de voorlopige uitkomsten van de CBS-Landbouwtelling in Nederland 1.740 fruitbedrijven (tabel 6.5). Dit betekent een daling van bijna 3% ten opzichte van 2007. De stijgende lijn van het areaal fruit van de afgelopen jaren heeft zich voortgezet met een groei van meer dan 2% tot ruim

Tabel 6.5	Ontwikkeling areaal (ha) en aantal fruitbedrijven				
	2000	2005	2007	2008	Mutatie (%)
Bedrijven met fruit	3.430	2.720	2.640	2.660	0,8
w.v. fruitbedrijven	2.210	1.810	1.790	1.740	-2,8
Idem, in % van totaal	64	67	68	65	
Areaal					
Fruit	20.610	18.570	18.980	19.390	2,2
w.v. appel	12.840	9.740	9.380	9.300	-0,9
peer	6.020	6.690	7.300	7.480	2,5
Areaal fruit op gespecialiseerde bedrijven	17.300	15.730	16.270	16.260	-0,1
Idem, in % van totaal	84	85	86	84	
Bron: CBS-Landbouwtelling, gegevens 2008 zijn voorlopig.					

19.000 ha. De groei wordt vooral veroorzaakt door een groter areaal peer. Het areaal appel is licht geslonken. Van het totale fruitareaal wordt 84% geteeld op de gespecialiseerde fruitbedrijven.

Opbrengsten en kosten

De perenproductie in de EU-25 is in 2008 veel lager dan de afgelopen jaren, maar de kwaliteit is overwegend goed. Ten opzichte van 2007 nam de productie in de EU met 14% af en in Nederlandse zelfs met 33%. Vorig jaar was er een recordproductie. De daling betreft zowel Conference als Doyenné du Comice. De geraamde perenoogst bedraagt 170.000 ton. Door de lage productie zijn de prijzen beduidend hoger dan vorig jaar. Aan het begin van het afzetseizoen is het prijsniveau van Conference zelfs het dubbele van 2007. De financiële opbrengsten per hectare peer zijn naar verwachting ongeveer gelijk aan vorig jaar. De daling van de productie wordt dus gecompenseerd door hogere prijzen.

De appeloogst in de EU wijkt minder sterk af van voorgaande jaren. In Nederland bedraagt de totale productie van appels in 2008 385.000 ton. Dit is een daling van 3% ten opzichte van vorig jaar. In de Oost-Europese lidstaten nam de productie wel toe, waardoor de productie van de EU-27 14% groter is dan vorig jaar. Voor de meest geteelde appels in Nederland, Elstar en Jonagored, wordt een lagere Europese productie verwacht dan in 2007. Het prijsniveau van Elstar en Jonagored kan daardoor enkele procenten hoger uitkomen dan vorig jaar.

Gunstig voor de prijsvorming van zowel appels als peren is de goede kwaliteit van het fruit. Bovendien waren aan het begin van het seizoen de voorraden vrijwel op. Aan het begin van het afzetseizoen ontvingen de telers voor goede kwaliteit Elstar rond de 60 cent per kg, dit is iets meer dan vorig jaar. Onzeker is nog hoe de export gaat verlopen. Door de kredietcrisis zijn internationale transacties moeilijker te verzekeren, waardoor de kosten van export toenemen.

De teeltkosten komen waarschijnlijk hoger uit dan in 2007. De prijzen van gewasbeschermingsmiddelen, meststoffen en arbeid zijn toegenomen. De lagere inzet van arbeid vanwege de kleinere oogst kan dit niet compenseren.

Resultaat en inkomen

Het jaar 2007 kon de boeken in als een goed jaar. De verwachting voor 2008 is dat de opbrengsten per 100 euro kosten ongeveer op een gelijk niveau als in 2007 liggen (tabel 6.6). Hagelschade door de hagel in juni kan een goed resultaat voor de getroffen bedrijven in de weg staan. De bedrijven met overwegend peren zullen gemiddeld een beter jaar kennen dan de appelbedrijven. Voor 2008

wordt een rentabiliteit geraamd van 89% en zal het inkomen uit bedrijf ongeveer 50.000 euro bedragen. De inkomsten van buiten het bedrijf zijn gemiddeld ongeveer 10.000 euro per bedrijf. Voor het derde opeenvolgende jaar kunnen besparingen worden gerealiseerd.

Tabel 6.6	Resultaten en inkomens van fruitbedrijven, gemiddeld per bedrijf per jaar (bedragen x 1.000 euro)		
	2006	2007	2008 (r)
Aantal bedrijven	1.370	1.500	1.500
Oppervlakte cultuurgrond	14,47	14,99	14,99
Aantal onbetaalde aje	1,35	1,36	1,36
<i>Opbrengsten</i>	265	280	290
Betaalde kosten en afschrijvingen	212	225	229
Inkomen uit bedrijf	50	49	52
<i>Idem per onbetaalde aje</i>	37	36	38
Opbrengst per 100 € kosten	88	89	89
Bron: Informatienet.			

6.1.4 Bloembollenbedrijven

Structuur

Voorlopige cijfers van het CBS laten zien dat het aantal bedrijven met bloembollen met bijna 4% is afgenomen (tabel 6.7). Het aantal gespecialiseerde bloembollenbedrijven neemt veel minder sterk af met circa 1%. Het areaal is met bijna 3% toegenomen vooral door uitbreiding van de teelt van tulpen.

Opbrengsten en kosten

Het verkoopseizoen 2007/2008 is in mineur geëindigd, getuige de daling van de export met meer dan 3% over de eerste zes maanden van 2008. In het teeltseizoen 2008 hebben de nachtvorst eind april en langdurige droogte in het voorjaar in de noordelijke helft van Nederland hun sporen nagelaten. Vooral de oogst van tulpen viel tegen. Hierdoor zijn er tekorten ontstaan in de grote maten. Van andere voorjaarsbloeiende gewassen zoals narcis, hyacint en krokus was de oogst normaal. Vanwege de goede oogstomstandigheden zijn er minder kwaliteitsproblemen als gevolg van zuur (onder andere in tulpen) en snot (in hyacint). De prijsvorming van voorjaarsbloeiers liet over het algemeen te wensen over. De prijzen van tulpenbollen zijn in de loop van het seizoen aangetrokken na

Tabel 6.7		Ontwikkeling areaal (ha) en aantal bloembollenbedrijven				
	2000	2005	2007	2008	Mutatie (%)	
Bedrijven met bloembollen	2.710	2.180	2.050	1.970	-3,7	
w.v. bloembollenbedrijven	1.340	1.060	960	950	-1,1	
Idem, in % van totaal	49,4	48,6	46,8	48,2		
Areaal						
Bloembollen	22.540	22.990	23.660	24.330	2,8	
w.v. tulp	9.710	10.550	10.740	11.390	6,1	
lelie	5.070	4.320	5.010	4.970	-0,8	
Areaal bollen op gespecialiseerde bedrijven	17.330	17.230	17.090	17.950	5,0	
Idem, in % van totaal	76,9	74,9	72,2	73,8		

Bron: CBS-Landbouwteeling, gegevens 2008 zijn voorlopig.

de tegenvallende oogst. De prijzen waren redelijk na een iets beter broeiseizoen 2007/2008. De hogere prijzen zijn echter niet voldoende om de omzet op peil te houden. De prijsvorming van de hyacint is slecht met een terugval in de orde van grootte van 20%. Dit gewas kampt met een tegenvallende vraag mede door de kwaliteitsproblemen in het vorige seizoen. Ook bij de kleinere gewassen zijn de prijzen matig. De matige ontwikkelingen in de droogverkoop dragen daaraan bij. De tegenvallende oogst en de matige tot slechte prijsvorming leiden tot een forse omzetsdaling.

De oogst van zomerbloeiers, zoals lelie en gladiool, is normaal te noemen. Het teeltseizoen is zonder grote incidenten verlopen. De oogst wordt onder normale omstandigheden in december afgerond. De prijzen zijn net als bij voorjaarsbloeiende bollen matig tot slecht. De prijzen van leliebollen zijn dramatisch laag. Na de matige prijzen in het vorige seizoen zijn de prijzen opnieuw met enkele tientallen procenten gedaald. Sommige bloembollentelers geven aan niet eerder zo'n slecht seizoen te hebben gehad en verwachten zelfs dat een deel van de oogst niet gerooid wordt. De malaise geldt voor alle gewasgroepen in de lelieteelt. De lage prijzen voor leliebloemen en de dure euro dragen bij aan de slechte stemming. Zowel de oogst van gladiolen als de prijsvorming lijkt redelijk, maar het rooiseizoen en de afzet is nog niet afgerond.

Over het geheel genomen zullen de opbrengsten per hectare in 2008 met ongeveer 9% dalen. De kosten laten weinig bijzonderheden zien en zullen per hectare vrijwel gelijk uitkomen. Door de matige tot slechte prijsvorming letten

bollentelers scherp op de kosten en bezuinigen waar mogelijk, onder andere op arbeid. De toegenomen prijzen van middelen, zoals kunstmest en energie (voornamelijk elektriciteit) en de stijging van de cao-lonen met 3% hebben wel een kostprijsverhogend effect.

Resultaat en inkomen

De slechte resultaten in vooral de teelt van lelie en hyacint leiden ertoe dat de bloembollenteelt in 2008 een matig tot slecht jaar doormaakt. Door de tegenvallende bedrijfsresultaten zullen de bollentelers in 2008 gemiddeld 15.000 euro aan inkomen uit het bedrijf halen (tabel 6.8). Het inkomen van buiten het bedrijf ligt op ongeveer 15.000 tot 20.000 euro per bedrijf. Veel bloembollenbedrijven zullen te maken hebben met ontsparingen.

Tabel 6.8	Resultaten en inkomens van bloembollenbedrijven, gemiddeld per bedrijf per jaar (bedragen x 1.000 euro)		
	2006	2007	2008 (r)
Aantal bedrijven	910	830	870
Oppervlakte cultuurgrond (ha)	19,59	28,81	30,31
Aantal onbetaalde aje	1,41	1,45	1,45
<i>Opbrengsten</i>	482	615	589
Betaalde kosten en afschrijvingen	418	553	579
Inkomen uit bedrijf	64	74	15
<i>Idem per onbetaalde aje</i>	45	51	10
Opbrengst per 100 € kosten	95	95	88
Bron: Informatienet.			

6.1.5 Boomkwekerijbedrijven

Structuur

Het aantal bedrijven met boomkwekerij is in 2008 met 2,4% afgenomen (tabel 6.9). De ontwikkeling van het aantal gespecialiseerde boomkwekerijbedrijven houdt daarmee ongeveer gelijke tred. Het areaal boomkwekerij is echter met 3,9% verder toegenomen. Gestegen zijn vooral de arealen van coniferen en laan- en parkbomen, productgroepen die in 2007 relatief goede opbrengsten hadden.

Tabel 6.9		Ontwikkeling areaal (ha) en aantal boomkwekerijbedrijven				
	2000	2005	2007	2008	Mutatie (%)	
Bedrijven met boomkwekerij	4.150	3.420	3.430	3.350	-2,4	
w.v. boomkwekerijbedrijven	2.430	2.210	2.250	2.190	-2,6	
Idem, in % van totaal	58,6	64,6	65,6	65,4		
Areaal						
Boomkwekerij	11.430	13.260	14.940	15.520	3,9	
w.v. op gespecialiseerde bedrijven	9.240	11.350	12.980	13.460	3,7	
Idem, in % van totaal	80,8	85,6	86,9	86,7		

Bron: CBS-Landbouwtelling, gegevens 2008 zijn voorlopig.

Opbrengsten en kosten

De boomkwekerij heeft in 2008 niet met buitensporige weersomstandigheden te maken gehad. Wel heeft de natte en koele zomer op diverse plaatsen tot uitval van planten geleid, maar grote problemen zijn hierdoor niet ontstaan.

Het afzetseizoen is in 2008 goed van start gegaan, hoewel de boomkwekerij de opgaande lijn in de afzet in 2007, met een stijging van de export met 11%, in de eerste helft van 2008 niet heeft kunnen vasthouden. De export nam in die periode toe met 1,6% ten opzichte van het eerste halfjaar in 2007.

Goed weer in februari leidde tot een vroege start van de handel. De afzet in het voorjaar is over het algemeen redelijk verlopen. De handel in het najaar is stroever gegaan. Dit geldt vooral de afzet van producten bestemd voor de consumentenmarkt. De afzet van visueel aantrekkelijke planten viel tegen, omdat het weer over het algemeen niet bevorderlijk was om planten te kopen en in de tuin aan de slag te gaan. Daarnaast hebben telers die produceren voor de Engelse markt te kampen met dalende verkopen, vanwege de economische malaise in dit land. Hoveniers doen echter goede zaken, wat goed is voor de vraag naar traditioneel geteelde producten. Telers van coniferen deden eveneens goede zaken, omdat de vraag vanuit Noord- en Oost-Europa goed was. Telers van laan- en parkbomen zagen de positieve lijn die in 2007 ingezet is in 2008 een passend vervolg krijgen. Zij profiteren van de toegenomen aandacht voor openbaar groen en van de aantrekkende vraag in Duitsland. Het beeld bij de afzet van bos- en haagplantsoen is wisselend. Enerzijds is het voorjaar wel goed verlopen, anderzijds is de afzet in het najaar laat op gang gekomen. Ook bij de teelt van rozen is het beeld wisselend. Vruchtboomtelers hebben opnieuw een

redelijk jaar, hoewel de vraag naar nieuwe rassen achterblijft, ondanks de goede fruitprijzen. Wellicht heeft dit te maken met het feit dat er inmiddels een vrij groot areaal nieuwe rassen staat, dat nu volop in productie is, maar nog geen vervangingsvraag met zich meebrengt.

De betaalde kosten in de boomkwekerij zijn wel gestegen. Materialen zoals potten en potgrond, gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen zijn fors duurder geworden. Ook de arbeidskosten zijn gestegen. Met name schaarste aan middenkader zorgt voor loonkosten die sterker stijgen dan de cao-lonen (3% in 2008). Ondanks de verbeteringen in het productieproces wordt uitgegaan van een stijging van de betaalde kosten en afschrijvingen van 3%.

Resultaat en inkomen

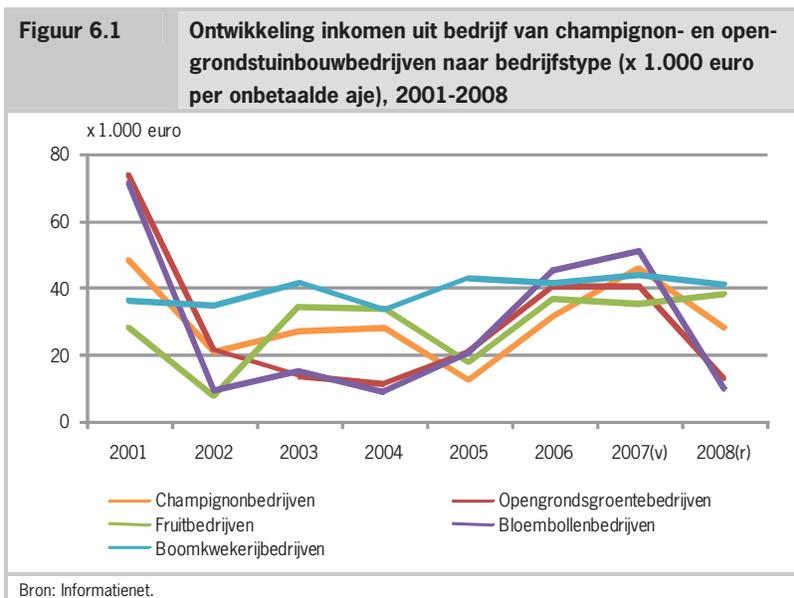
Tabel 6.10	Resultaten en inkomens van boomkwekerijbedrijven, gemiddeld per bedrijf per jaar (bedragen x 1.000 euro)		
	2006	2007 (v)	2008 (r)
Aantal bedrijven	1.800	2.040	2.000
Oppervlakte cultuurgrond (ha)	9,09	7,61	8,14
Aantal onbetaalde aje	1,61	1,46	1,46
Opbrengsten	324	331	355
Betaalde kosten en afschrijvingen	257	267	295
Inkomen uit bedrijf	67	64	60
<i>Idem per onbetaalde aje</i>	42	44	41
Opbrengst per 100 € kosten	94	96	95
Bron: Informatienet.			

Naar verwachting zullen de opbrengsten op boomkwekerijbedrijven in 2008 vrijwel niet veranderen. De licht tegenvallende afzet op de consumentenmarkt wordt gecompenseerd door een toename van de afzet op de institutionele markt. Het inkomen uit bedrijf per onbetaalde arbeidsjaareenheid zal naar verwachting door de gestegen kosten wel iets dalen en uitkomen ongeveer 41.000 euro. Daar komt nog ongeveer 4.000 euro aan inkomen van buiten het bedrijf bij. Daarmee is 2008 opnieuw een redelijk jaar waarin geringe besparingen mogelijk zijn.

6.2 Analyse resultaten 2007

6.2.1 Inkomensverschillen bedrijven

De langetermijnontwikkeling van het inkomen uit bedrijf per onbetaalde aje van champignon- en opengrondstuinbouwbedrijven is weergegeven in figuur 6.1. Opvallend is dat de inkomensontwikkelingen op de opengrondsgroentebedrijven en de bloembollenbedrijven vrijwel hetzelfde beeld laten zien. Voor de bloembollenteelt zijn belangrijke factoren de economische groei op de belangrijkste exportbestemmingen en de koers van de euro ten opzichte van de US dollar en het Britse pond. Voor de opengrondsgroentesector is de afzet in buitenland echter minder van invloed. Binnen de sector laat de boomkwekerij gemiddeld het meest stabiele inkomen uit bedrijf zien.

Champignonbedrijven

De ontwikkeling van het inkomen per onbetaalde aje laat een wisselend beeld zien (figuur 6.1). Vanaf 2005 is echter een stijgende lijn waarneembaar. Dit wordt veroorzaakt door de flinke afname van het productieareaal en het aantal

bedrijven in de voorgaande jaren. Hierdoor bleef er een productieareal over waarvoor marktvraag was, wat resulteerde in hogere opbrengstprijzen. De verwachting is dat in 2008 het inkomen echter zal afnemen door de toename in teeltoppervlakte.

Het inkomen steeg in 2007 ten opzichte van 2006 met ruim 14.000 euro (tabel 6.2). Met name de prijzen van industriechampignons waren hoger door een lager internationaal aanbod. Belangrijke kostenposten voor champignonbedrijven waren de kosten van compost en arbeid. Samen vormden ze meer dan de helft van de totale kosten in 2007. Dit aandeel lag in 2006 nog hoger. De compost- en arbeidskosten van plukbedrijven en bedrijven die machinaal oogsten wijken sterk van elkaar af. Plukbedrijven hebben lagere grondstofkosten in verband met de langzamere teeltronden. Daarentegen zijn de arbeidskosten een stuk hoger. Wanneer naar de kosten wordt gekeken zonder de groei in bedrijfsomvang en de verschuiving van arealen tussen pluk- en snijbedrijven mee te nemen, stegen de arbeidskosten ten opzichte van 2006. De kosten van compost namen in 2007 met zo'n 9% toe. Ook de kosten van energie stegen sterk, maar deze hebben echter een relatief laag aandeel in de totale kosten, namelijk van ongeveer 6%. Het aantal arbeidskrachten per bedrijf bedroeg 7,7 aje en steeg ten opzichte van 2006 met 0,9 aje.

Opengrondsgroentebedrijven

Het inkomen uit bedrijf per onbetaalde aje voor de opengrondsgroentebedrijven schommelde in de periode 2002-2008 tussen de 10.000 en 40.000 euro (figuur 6.1). Het jaar 2001 was een positieve uitschieter met een inkomen van ongeveer 70.000 euro per onbetaalde aje. De hoogte van het inkomen wordt hoofdzakelijk bepaald door het productieniveau en de prijsvorming in de afzonderlijke jaren.

In de periode 2004-2007 vormden arbeid en plantgoed de belangrijkste kostenposten met respectievelijk 41 en 13% van de totaal betaalde en berekende kosten. Energie speelt met 3% van de totale kosten een ondergeschikte rol. De variatie in kosten tussen de jaren is overigens zeer gering.

Het aantal arbeidskrachten per bedrijf bedroeg in dezelfde periode 4,6 aje, waarvan ongeveer 35% werd geleverd door eigen (gezins)arbeid en 65% door betaalde werknemers. De arbeidskosten per betaalde kracht lagen rond de 25.500 euro.

Fruitbedrijven

De inkomens in de fruitteelt vertonen een stijgende lijn sinds 2005. Het jaar 2002 was een extreem slecht jaar met een inkomen van rond de 10.000 euro per bedrijf. De reden was dat de vorst zorgde voor een lage productie die niet werd gecompenseerd door een beter prijsniveau. Tussen 2006 en 2007 daalde het gemiddeld inkomen uit bedrijf per onbetaalde aje op fruitbedrijven slechts met 1.000 euro (tabel 6.7). De hogere opbrengsten gingen gepaard met hogere betaalde kosten en afschrijvingen. Dit wordt veroorzaakt doordat een hogere productie leidt tot hogere arbeidskosten voor het plukken.

De arbeidskosten (inclusief berekende arbeid) op de fruitbedrijven zijn gestaag opgelopen sinds 2005, van bijna 100.000 euro in 2005 tot 116.000 euro in 2007. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door stijgende loonkosten en anderzijds doordat de fysieke productie per hectare de afgelopen jaren een stijgende lijn kende. De betaalde arbeidskosten (48.000 euro in 2007) zijn een belangrijke kostenpost voor de fruitteeler, gemiddeld ongeveer 20% van de betaalde kosten. Dit aandeel is vrij stabiel. In 2007 bedroeg het aantal arbeidsjareenheden op het gemiddelde fruitteeltbedrijven 3,7. Het merendeel hiervan is betaalde arbeid die vooral tijdens de pluk op het bedrijf werkzaam is. Ten opzichte van 2006 stegen de energiekosten met ruim 20% tot 6.700 euro. In de totale kosten hebben de energiekosten een klein aandeel: 2%.

Bloembollenbedrijven

De bloembollenteelt maakt in 2008 een matig tot slecht jaar door en valt hiermee terug naar het niveau van 2004 (figuur 6.1). Het laatste echt goede jaar was 2001. Sindsdien heeft de bollenteelt matige resultaten behaald. Vergelijking van de jaren 2006 en 2007 laat voor de bloembollenbedrijven zowel een behoorlijke toename van de kosten als van de opbrengsten zien, welke deels is veroorzaakt door de bijstelling van de bovengrens van de steekproefpopulatie (bijlage 1). Per hectare is er echter wel een afname van zowel de kosten als de opbrengsten. De verhouding tussen de kosten en de opbrengsten is nagenoeg gelijk gebleven. Belangrijke kostenposten zijn arbeid (23%), loonwerk (11%), afschrijvingen (10%), pacht (7%), rente (7%), zaaizaad en pootgoed (6%), gewasbeschermingsmiddelen (5%) en energie (4%). Ten opzichte van 2006 valt op dat de kosten van gewasbeschermingsmiddelen meer dan evenredig gestegen zijn. Dat geldt voor betaalde arbeid, terwijl de arbeidsinzet minder dan evenredig is toegenomen. Dat wijst enerzijds op een toegenomen mechanisatie, maar anderzijds op hogere arbeidskosten per uur, wat verklaard kan worden door de

krapte op de arbeidsmarkt. Op het gemiddelde bedrijf met 18 ha bollenteelt was in 2007 de arbeidsomvang 5,7 arbeidsjaareenheid.

Boomkwekerijbedrijven

Opvallend is dat het gemiddelde inkomen in de boomkwekerij sinds 2001 nauwelijks is veranderd (zie figuur 6.1). Ontwikkelingen op afzetmarkten, die divers zijn, compenseren elkaar. Wanneer het goed gaat op de consumentenmarkt, zijn er tegenvallers op de institutionele markt of professionele markt en vice versa. Er is geen directe samenhang tussen deze markten. Daarnaast zijn er ieder jaar grote verschillen tussen bedrijven, waarbij de kwaliteit van het ondernemerschap van doorslaggevend belang is voor het niveau van het inkomen. Het gaat daarbij om keuzes voor het assortiment die past bij de keuze voor een afzetkanaal, het proactief benaderen van klanten en het onderhouden van de contacten daarmee, het snel kunnen leveren van grote partijen van een hoge kwaliteit enzovoorts. Het gemiddelde boomkwekerijbedrijf biedt voor ongeveer 4,1 arbeidsjaareenheid aan werk (cijfers 2006).

6.2.2 Balans van bedrijven

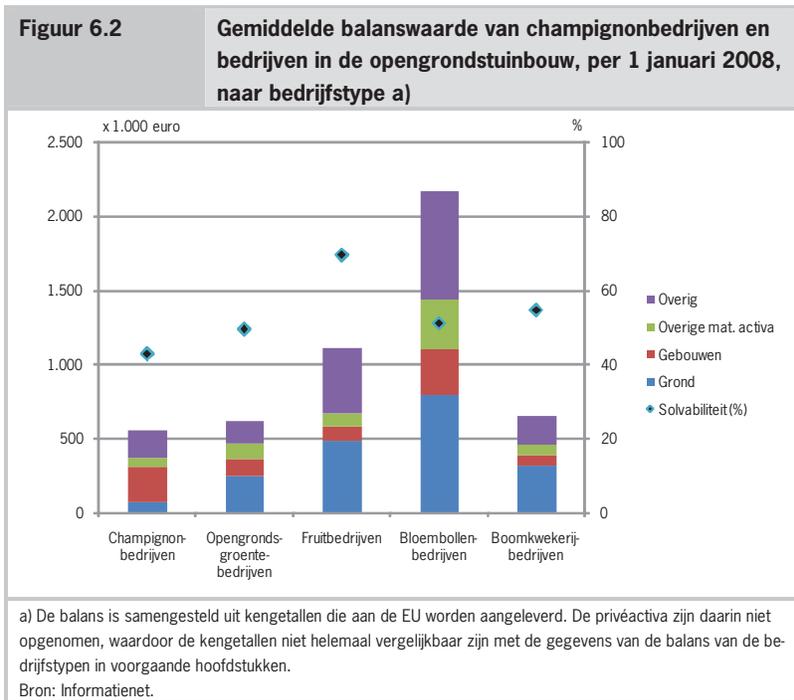
De waarde van het gemiddelde land- en tuinbouwbedrijf bedroeg begin 2008 ongeveer 1,6 miljoen euro. Zowel het balanstotaal als de samenstelling ervan verschilt sterk tussen de verschillende tuinbouwsectoren beschreven in dit hoofdstuk (figuur 6.2). Bij bloembollenbedrijven is het balanstotaal met gemiddeld 2,1 miljoen euro het hoogst. Door de gemiddeld grootste bedrijfsomvang van alle bedrijfstypen ligt er veel waarde vast in grond, gebouwen, machines en werktuigen en overige activa zoals aanwezige liquide middelen en uitstaande vorderingen.

De balanswaarde van fruitteelt komt gemiddeld uit op 1,1 miljoen euro, enerzijds door de hoeveelheid grond, anderzijds door de waarde van de fruitbomen als overige activa.

Zowel boomkwekerijbedrijven als opengrondsgroentebedrijven hebben een balanstotaal van ruim 600.000 euro. Het aandeel grond ligt bij opengrondsgroenten lager doordat er bij het gebruik van de grond in verband met de vruchtwisseling meer gebruik wordt gemaakt van pacht. Champignonbedrijven hebben over het algemeen gezien slechts weinig grond en de waarde ligt dan ook vooral vast in gebouwen (teeltcellen).

Voor alle land- en tuinbouwbedrijven wordt gemiddeld ongeveer 70% van het balanstotaal gefinancierd met eigen vermogen. In de in dit hoofdstuk beschre-

ven tuinbouwsectoren ligt de gemiddelde solvabiliteit met 69% het hoogst in de fruitteelt. Op de champignonbedrijven ligt het percentage het laagst op gemiddeld 43%.

6.2.3 Investeringen en financiering

Champignonteelt

Een indicatie voor het investeringsniveau is het totale financieringsvolume. De uitgezette gelden van de grootste financier, de Rabobank, laten vanaf 2004 een dalende lijn zien. De omvang van de sector is echter vanaf dat jaar ook sterk gedaald. Relatief gezien is het uitgezette financieringsvolume per bedrijf tussen 2005 en 2007 licht toegenomen, als gevolg van schaalvergroting. De investeringen zijn in 2007 en 2008 hoger dan voorgaande jaren door uitbreidingen en nieuwbouw. In 2009 wordt nog een verdere groei verwacht.

Opengrondsgroenteteelt

De relatief gunstige bedrijfsresultaten in 2006 en 2007 hebben het mede mogelijk gemaakt om meer vreemd vermogen aan te trekken. Dit heeft geleid tot een toename van de uitgezette financiële middelen van de Rabobank in de opengrondsgroentesector; in 2007 was sprake van een stijging met ruim 10% (Rabobank, 2008). De bedrijven hebben de leningen deels gebruikt voor (achterstallige) vervangingsinvesteringen, maar grotendeels ook om de liquiditeitspositie te verbeteren.

Fruitteelt

De investeringen in de fruitteelt hadden voornamelijk betrekking op grond en koelcellen. De uitgezette financiële middelen van de grootste kredietverstrekker, de Rabobank, laten al jaren een toename zien van circa 5%. Door de afname van het aantal fruitbedrijven neemt de financiering per bedrijf iets meer toe.

Bloembollenteelt

Na enkele matige jaren zijn de investeringen in 2007 toegenomen. Cijfers van de Rabobank wijzen op een toename van het financieringsvolume van 9% ten opzichte van 2006. Er is vooral geïnvesteerd in mechanisatie, om de krapte op de arbeidsmarkt te compenseren en de kostprijs te drukken. In mindere mate is geïnvesteerd in vernieuwing van het assortiment en uitbreiding van bedrijven.

Boomkwekerij

De investeringen in de boomkwekerij zijn ook in 2007 toegenomen. Volgens de Rabobank is het financieringsvolume met ruim 6% toegenomen ten opzichte van 2006. Het accent ligt daarbij voornamelijk op verbeteringen in efficiency zoals mechanisatie en automatisering gericht op schaalvergroting en kostprijsverlaging. Ook krijgen verbeteringen in arbeidsomstandigheden in innovaties aandacht. Vooral de laan- en parkboomtelers hebben de verbetering in het bedrijfsresultaat gebruikt om een inhaalslag in investeringen te maken.